

crucis mysterium : *Spiritus omnia scrutatur, etiam A profunda Dei (I Cor. 11, 10) : illis autem nondum spiritus erat datus, quia ex infirmitate crucifixus Christus non erat glorificatus. Glorificatus vero Jesus corruptionis vestimenta deserit, corruptibilia a se removit : incorruptionem vestitus sepulcrum deserit : gloriam suam se amantibus patefecit. Cur ergo ex incorruptibilis sudarii involutione quasi Christi protestamur infirmitatem, et in hujusmodi tenebris involutionem : cum eum verissime protestamur Dei virtutem et mundi lucem ? Lux de luce, quæ illuminat omnem hominem (Joan. 1), nullatenus sub sudarii ponatur modio : sed sicut ipsemet sacerdos et hostia obtulit semetipsum ; ita et nostrum ei offeratur sacrificium, positum sub divo, ut omnibus ³⁸⁸³ ad vitam in Christi luceat domo. Tunc maxime acceptabilis victima nostra erit, si Christi hostiæ fuerit consimilis. Involvimus tamen et nos vitalem hostiam ; non, sicut vobis mos, a principio ; sed in fine, cum Joseph et Nicodemo. Quod non solum offertur in specie sed in rei veritate, discrepare non oportet in sua immolatione. Qui offerendo discrepat, non sicut Christus ambulavit, et ipse ambulat. Si autem in hac parte sacrificandi sinceritatis causetur, facillimum est nobiscum sinceritatis cooperulo munditiem observare ; et tamen ab ipso initio sacrificandi et vetustissimo Ecclesiæ ritu non exorbitare.*

CAPUT V.

Monet de suo ad communionem Ecclesiæ reditu.

Imperfectum meum videant oculi vestri, et sicut estis in omnem circumspectionis plenitudinem quasi virtutum manibus compactus, nostræ imperfectionis compatimini excessibus. Glorificat Deum in me catholica Ecclesia, quoniam in nostra mutatione divinx bonitatis apparet gratia. Gratias Dei sum id quod sum ; ex Saulo Paulus ; ex adversario Romanæ Ecclesiæ, intimus Paschali papæ acceptissimus ³⁸⁸⁹ cardinalium consecrarius ; et in omnibus in hac parte prosperos spero successus. Joseph in domo Pharaonis, ego in palatio Henrici imperatoris. Neque iniquitas, neque peccatum meum (quod absit), aut quasi Nero incestus, aut apostata Julianus. *Gratias Deo ³⁸⁸⁴, quoniam sub vestræ sanctitatis regimine lupus et agnus simul pascuntur, leo et vitulus simul accubant, puerque parvulus minat eos : et quia virga æquitatis, virga regni vestri ; Dei laudamus virtutem Ecclesiastico terrore indomitas feras mansuescere, nullique in monte Domini nocere. Leo rugiet, quis non timebit ? Sed quia justus, ut leo, confidit in hujusmodi, quasi ipsius David manu fortis ; cor vestrum non trepidat, sed in Dei virtute in omnibus triumphat. Dominus qui vos inivit oleo exultationis præ participibus vestris (Hebr. 1, 9), ille vos coronet in misericordia et miseratione in regno beatitudinis.*

ANSELMI AD WALERANNI QUERELAS RESPONSO ³⁸⁸⁵.

Domino et amico WALERANNO ³⁸⁸⁶, gratia Dei *C Nemburgensi venerabili episcopo, ANSELMI, servus Ecclesiæ Cantuariensis, salutem, servitium, orationes, dilectionis affectum.*

Gaudeo, et gratias ago Deo quia sicut scribitis, glorificat eum in vobis Ecclesia catholica ; quoniam in vestra mutatione divinx bonitatis apparet gratia, et Domini papæ Paschalis amicitiam habetis et familiaritatem, ut jam mihi liceat vestram amabiliter salutare sanctitatem. Quod vestra sublimis humilitas me comparat Minervæ et vocat montem, non in me accipio ; quoniam nihil in me, cur hoc dici de me debeat, intelligo. Non tamen debeo esse ingratus vestræ ³⁸⁸⁷ benignitati ; quoniam hoc facit abundantia vestræ erga me bonæ voluntatis. Solemus enim sæpe sentire meliora de his quos diligimus, *D quam ipsi mereamur. De laude igitur, quæ ad me non pertinet, cor meum non gloriatur ; sed de dilectione, quæ semper amanda est, gratias agendo lætatur.*

CAPUT PRIMUM.

Varietatem rituum cum unitate fidei cohærere.

Queritur ³⁸⁸⁸ vestra reverentia de sacramentis Ecclesiæ, quoniam non uno modo fiunt ubique, sed diversis modis in diversis locis tractantur. Utique si per universam Ecclesiam uno modo et concorditer celebrarentur, bonum esset et laudabile. Quoniam tamen multæ sunt diversitates, quæ non in substantia ³⁸⁸⁹ sacramenti, neque in virtute ³⁸⁹⁰ ejus, aut fide discordant ; neque omnes in unam consuetudinem colligi possunt : æstimo eas potius in pace concorditer tolerandas, quam discorditer cum scandalo damnandas. Habemus enim a sanctis Patribus, quia si unitas ³⁸⁹¹ servatur charitatis in fide catholica, nihil officit consuetudo diversa. Si autem queritur unde istæ natæ sunt consuetudinum varietates : nihil aliud intelligo, quam humanorum sensuum diversitates. Qui quamvis in rei veritate et virtute ³⁸⁹² non dissentiant, in aptitudine tamen

VARIE LECTIONES.

³⁸⁸³ Dico ut omnibus *ms.* divo, omnibus ³⁸⁸⁴ Gratia Deo *ms.* gratias Deo. ³⁸⁸⁵ *Ms. Cister.* Epistola de Sacramentis Ecclesiæ. ³⁸⁸⁶ Waleranno *Editio Veneta* Waleramo ³⁸⁸⁷ Vestræ erga me *ms.* vestræ benignitati, quoniam hoc facit abundantia vestræ erga me ³⁸⁸⁸ Queritur *ms. Vict. 13 Edit. Goth. et Col.* querit ³⁸⁸⁹ In summa *ms. Vict. 13* in substantia ³⁸⁹⁰ Neque in virtute *ms. Vict. 13 omit.* in ³⁸⁹¹ Quia si unitas *Edit. Venet.* quia ubi unitas ³⁸⁹² In rei veritate et unitate *ms. Vict. 13 et Edit. Goth. et Col.* in rei veritate et virtute

et decentia ²⁹⁹⁹ administrationis non concordant. Quod enim unus ²⁹⁹⁹ aptius esse iudicat, alius sæpe minus aptum æstimat; neque in huiusmodi variatibus non consonare, puto ab ipsius rei veritate exorbitare.

CAPUT II.

Ad querelas de una signi crucis formatione.

Nempe quod alii in sacrificando corpore et sanguine Domini, singulas cruces singulis faciunt ab initio in canone; alii solummodo singulas singulis, ubi singulatim nominatur panis vel corpus ²⁹⁹⁹, et singulatim calix vel sanguis: ubi vero oblatio vel hostia nominatur, unam crucem ambobus faciunt; quoniam sicut unus est Christus, qui seipsum obtulit pro nobis; ita una est oblatio, et una hostia in pane et vino quam offerimus: non video istos magis in hoc discordare a Christo, qui singulatim utraque benedixit, quam omnes illi discordant, qui calicem post Cœnam non sacrificant, sicut Christus fecit, neque semper ad vesperam, sicut Christus fecit ²⁹⁹⁹; et qui utrumque simul, uno nomine vocant oblationem, vel hostiam, quod Christus non fecit. Unde possumus colligere quia a nobis invicem in huiusmodi actione servata rei ²⁹⁹⁹ veritate possumus esse dissimiles sine reprehensione, cum ab ipso auctore ipsius sacrificii sumus diversi sine offensione. Ubi autem dicimus: *Hæc dona, hæc membra, hæc sancta sacrificia*, sive singulatim panis et vino singulæ cruces assignentur, sive una cruce duo simul sanctificentur, non video in hac diversitate reprehensibilem discordiam, nisi forsitan quia convenientius ambo una cruce notantur, sicut uno verbo benedictionis ²⁹⁹⁹ sanctificantur. Cum enim plures homines, aut diversas res simul benedicimus ²⁹⁹⁹, non singulis singulas cruces reddimus, sed omnibus unam crucem sufficere credimus.

CAPUT III.

De operimento calicis inter sacrificandum.

Quod vero nonnulli ab initio calicem operiunt, quidam corporali ²⁹⁹⁹, alii panno complicato propter custodiam immunditiæ ²⁹⁹⁹, nec nudum dimittunt calicem, sicut Christus nudus crucifixus est, ut sicut significatis ²⁹⁹⁹, ostenderet se mundo revela-

tum: non magis intelligo eos debere reprehendi propter nuditatem Christi, quæ non significant ab illis in sacrificando, quam quia non demonstrant in eodem sacrificio ²⁹⁹⁹, eum esse ²⁹⁹⁹ crucifixum extra civitatem, extra domum, et sub nudo cælo. Quæ tamen magna non carent ratione. Nam Christus, qui passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus (1 Petr. II, 21); in his quoque dedit nobis exemplum, propter justitiam sustinendi **140** incomparabilem contemptum et paupertatem. Adeo enim contemptui habitus est et execrabilis iudicatus ut nec mori dignus haberetur intra aliquam hominum habitationem; neque inter homines, nisi inter execrabiles, neque sub tecto aliquo nisi sub cælo de sub quo ²⁹⁹⁹ ejici non potuit, ut secundum Prophetam: *Opprobrium hominum, et abjectio plebis æstimaretur*. Pauper vero ita fuit, ut veniens in mundum, non in sua sed in aliena domo nasceretur: et natus, propter inopiam loci in præsepio brutorum animalium ²⁹⁹⁹ poneretur: et vivens in mundo ²⁹⁹⁹ non haberet ubi caput suum reclinaret (Psal. XXI, 7; Luc. IX, 58); nec moriens, unde nuditatem suam tegeret; nec mortuus, unde involucreretur; nec sepulcrum, aut locum ²⁹⁹⁹, ubi corpus suum ²⁹⁹⁹ collocaretur. Quæ omnia magis sunt vivendo per effectam (cum ratio exigit) imitanda, quam per nuditatem sacrificii nuditas Christi significanda. Neque conjectare possum cur potius curandum sit ²⁹⁹⁹ ne panno operiatur sacrificium, quia Christus nudus passus est, quam ne sub tecto, vel intra civitatem fiat ²⁹⁹⁹, quoniam Christus sub nudo cælo extra civitatem passus est. Si autem usus non habet ut extra tectum fiat propter perturbationes aeris, simili causa ²⁹⁹⁹ videtur ut calix in sacrificando non discooperiatur, propter quasdam, quæ contingere possunt, incommoditates. Tutius itaque et diligentius puto ut calix, ne aut musca, aut aliquid indecens in illum cadat ²⁹⁹⁹ (quod sæpe contingisse cognovimus) operiatur: quia discooperitus contingentibus immunditiis exponatur ²⁹⁹⁹. Hæc sapientiæ vestræ pro meo sensu, nullius meliorem rationem respuens respondeo. De his, qui sacrificant de fermentato, misi vobis olim quamdam epistolam ²⁹⁹⁹.

VARIÆ LECTIONES.

²⁹⁹⁹ Et decentia Edit. Venet. et differentia ²⁹⁹⁹ Quia enim unus ms. Vict. 13 Cister. et Edit. Goth. et Col. quod enim unus Edit. Ven. quod unus ²⁹⁹⁹ Panis et corpus mss. et Edit. Goth. Col. et Venet. panis vel corpus ²⁹⁹⁹ Neque semper ad vesperam, sicut Christus fecit, mss. Vict. 13 Edit. Goth. Col. Ven. omittunt ista. ²⁹⁹⁹ Servata rei ms. Vict. 13 servata Dei ²⁹⁹⁹ Benedictionis ms. Vict. 13 sanctificationis ²⁹⁹⁹ Benedicimus ms. Vict. 13 simul benedicimus ²⁹⁹⁹ Quidam corporali Edit. Venet. quidam corporali ²⁹⁹⁹ Munditiæ ms. Vict. 13 immunditiæ ²⁹⁹⁹ Ut significatis ms. Vict. 20 ut, sicut significatis, mss. Cister. Vict. 13. et Edit. Goth. ut sic significatis ²⁹⁹⁹ In sacrificando Edit. Venet. in sacrificio ²⁹⁹⁹ Eum non esse mss. et Edit. Goth. eum esse. ²⁹⁹⁹ De quo mss. et edit. Goth. et Col. de sub quo ²⁹⁹⁹ Brutorum animalium ms. Vict. 13 omit. ²⁹⁹⁹ Veniens in mundum mss. veniens in mundo ²⁹⁹⁹ Aut locum ms. Vict. 13. omit. ²⁹⁹⁹ Corpus suum Edit. Goth. et Colon. corpus mortuum ²⁹⁹⁹ Curandum sit ut mss. Vict. 13 et Cister. curandum sit ne ²⁹⁹⁹ Quia Christus nudus passus est quam ne sub tecto vel intra civitatem fiat Edit. Ven. hæc omit. Edit. Goth. et Colon. quoniam Christus passus est nudus non sub tecto vel intra civitatem, sed sub nudo cælo. Si etc. ²⁹⁹⁹ Simili causa Edit. Goth. et Col. similis causa ²⁹⁹⁹ In illum cadat Edit. Goth. et Col. et Venet. in illum caderet ²⁹⁹⁹ Quam discooperitus contingentibus immunditiis exponatur. Hæc ms. Vict. 13 quam discooperiatur. Hæc ²⁹⁹⁹ Ms. Cister. Explicit Epistola Anselmi Cant. archiep. de Sacramentis Ecclesiæ.